

unui ideal atotcuprinzător al frumosului. Se pare însă că a spune atât nu e îndesulător. Doar și realismul critic are la bază negarea realității înconjurătoare, iar această negare se face de asemenea în numele unui ideal. Iată deci cum, dintr-un anumit punct de vedere, romantismul și realismul critic se înrudesesc îndeaproape. Deosebirea principală e alta și se referă la modul de a interpreta arta și de a defini rolul ei în societate. Contradicția ireductibilă dintre romantism și realism critic trebuie căutată în această sferă a preocupărilor estetice. În timp ce pentru realiști arta este *un mod de a investiga realitatea*, romanticii vedeau în artă doar *o cale de evadare din realitate*. Iar concluzia aceasta se bizaia inevitabil și pe o anumită filozofie. Amintim că încă Marx constatare că orînduirea capitalistă prin natura ei e organic ostilă unor anumite activități spirituale ale omului, și în primul rînd artei și poeziei. Burghezia triumfătoare căuta să întroneze spiritul mercantil în toate sectoarele vieții umane. «Calculul rece», ucigător al sentimentului estetic, genera totuși în alte sectoare progrese vizibile: în știință, în tehnică, în cultură. Filozofia pozitivistă reflecta într-un sens acest progres, dar și ascundea contradicțiile lui tragice, congenitale. În raport cu acest progres, romantismul — în toate ipostazele sale — se bizaia pe un protest în esența lui re-acționar. Romanticii se mărgineau să nu recunoască în bloc realitatea burgheză, afirmînd zgomotos că ei nu o acceptă, iar pentru a da atitudinii lor frondiste un minimum de întemeiere practică pretindeau că au găsit în artă un mijloc de a se apăra de influențele dizolvante ale spiritului mercantil. Într-un anumit sens, toți romanticii au fost schillerieni, întrucît reduceau misiunea artei la aceea de a crea «insulițe» de umanitate într-o lume amenințată să fie complet inundată de trivialitatea și meschinăria burgheză. Poziția aceasta era evident nobilă, dar și dezarmantă, întrucît îl îndemna pe omul ce se simțea a fi tot mai mult o victimă a orînduirii capitaliste, să nu lupte împotriva ei, ci să fugă de ea. De bună seamă, tocmai acest divorț din ce în ce mai pronunțat între romantism și practica vieții l-a și determinat pe Herzen, de pildă, să condamne atât de sever curentul, printre aderenții căruia se număra el însuși în tinerețe, definind romantismul drept «rahism spiritual, una din cele mai maligne epidemii psihice, care întreține organismul într-o stare de interminabilă iritație artificială, cultivă greață față de tot ce este real, practic, și-l istovește pe om cu pasiuni născocite»¹.

Dacă ne vom referi acum la creația lui Lermontov, nu ne va fi greu să distingem în ea toate trăsăturile definitorii ale romantismului. Disprețul poetului față de contemporaneitate e total:

Ce trist privesc tabloul acestei generații
Cu viitorul sumbru sau gol la infinit,
Plecată sub povara atitor aberații —
Vlăstar prea crud, în lene-mbătrînit.

(Meditație, în românește de Sanda Arbore)

Ca și Eminescu în *Epigonii*, Lermontov se constituie în acuzator al generației sale, între altele și pentru că, uscîndu-și mintea și inima, ea nu mai e în stare să vibreze la chemările idealurilor, să se extazieze în fața frumosului:

Visarea născătoare de poezie, artă,
N-o mai alintă mintea în dulcele avînt —
Ce-i încă năzuia, ascunsă-i și deșartă,

¹ *Adaosul lămuritor al autorului la povestirea Doctorul Krupov*, Opere în 30 volume, Editura Academiei de științe — U.R.S.S., vol. IV, 1955, p. 267.